

Gemensamt ansvar Östersjön

Finlands jord- och
skogsbruksproducenter

Svenska lantbruksproducenternas centralförbund SLC r.f.

Centralförbundet för lant- och skogsbruksproducenter MTK r.f.

Östersjön...

... är ett hav som är hårt drabbat av miljöproblem. Detta grunda hav påverkas framför allt av de 85 miljoner människor som bor inom dess avrinningsområde.

Avrinningsområdet är drygt fyra gånger så stort som havet, det vill säga 1,7 miljoner km².

Östersjöns avrinningsområde. Vatten från älvar och vattendrag strömmar ut genom de danska sunden. Salt vatten från Kattegatt kommer endast sällan in i större mängder. Karta: HELCOM

Eutrofieringen eller övergödningen är ett allvarligt problem i Östersjön. Den mest synliga effekten av övergödningen är de massiva algbloomningarna som brukar förekomma sommartid.

Övergödningen beror på ett stort överskott av fosfor och kväve i havet. Även jordbruket spelar en roll i detta sammanhang. För hela Östersjön räknar man med att Finlands andel av både fosfor- och kvävebelastningen är cirka 14 procent.

Jordbruket och Östersjön

Av Finlands totala belastning uppskattas jordbrukets andel under åren 2000–2004 ha varit i genomsnitt 52 procent av kvävet och 60 procent av fosfor. Andelen varierar i de olika havsområdena.

Om man ser till hela Östersjön så står det finländska jordbruket inte för någon stor andel av näringsämnesbelastningen. Men gällande våra kustvatten och Skärgårdshavet spelar vår egen verksamhet en större roll.

Jordbruk har bedrivits i Finland i över tusen år. Under olika tidsperioder har man odlat enligt då kända bästa odlingsmetoder. Den allmänna samhällsutvecklingen från senare hälften av 1800-talet och framåt har medfört att också jordbruksproduktionen har blivit allt effektivare, i synnerhet efter andra världskriget. Hittills har lantbruket långt utvecklats utgående från produktiva och ekonomiska synpunkter, inte från miljömässiga sådana. Lantbrukets roll i belastningen av vattendragen identifierades inte förrän under 1980–1990-talen.

Vattenskydd inom jordbruket...

... har blivit en allt viktigare fråga för jordbrukarkåren. Från år 1995 framåt har jordbruket haft ett eget miljöprogram, som har utgjort en del av den lantbrukspolitiska helheten. Målen med jordbrukets miljöstödsprogram är att minska den belastning som riktas mot miljön, yt- och grundvattnet samt luften. Programmet är indelat i en basdel med tilläggsåtgärder och i en specialmiljöstödsdel. Över 90 procent eller cirka 60 000 av jordbrukarna är bundna till miljöprogrammets basdel, som täcker nästan hela landets åkerareal. Specialmiljöstödsförbindelser har ingåtts av cirka 20 000 odlare, på en åkerareal om sammanlagt 350 000 hektar.

Jordbrukets miljöprogram har resulterat i miljövänligare odlingsmetoder och minskad gödsling. Spridning av stallgödsel på vintern och på frusen mark har upphört. På 16 500 gårdar har gödselstäderna reparerats och utvidgats. Hela vinterns gödselproduktion kan nu lagras. Det här innebär betydligt mindre risk för avrinning. Försäljningen av kväve har minskat med nästan en tredjedel och fosfor med närmare två tredjedelar sedan år 1995. Allmänt sett har jordbrukets näringsbalanser gått ner.

Förutom miljöstödsprogrammet fungerar även lagstiftningen och jordbrukets stödpolitik som instrument i jordbrukets miljöarbete. Det finns normer för goda odlingsmetoder som i praktiken alla jordbrukare följer. Frivilligt miljöarbete görs inom producentorganisationerna som har haft egna miljöprogram sedan 1990, och producenterna samarbetar aktivt med myndigheter och andra aktörer i olika vattenskyddsprojekt.

Fleråriga projekt pågår där producenterna samarbetar med de regionala miljöcentralerna i syfte att utveckla effektiva och praktiska metoder för vattenvården inom jordbruket. Inom projekten planerar man på gårdsnivå hur olika åtgärder inom jordbrukets miljöprogram kan utnyttjas mest effektivt för vattenskyddet.

Resultaten syns, men långsamt

Marken innehåller gamla lager av kväve och fosfor som härstammar från tidigare generationers mera generösa gödsel-användning. Därför syns effekterna av det nutida jordbru-kets vattenvårdsarbete långsamt, trots att till exempel an-vändningen av gödselmedel inom vårt lantbruk har minskat betydligt.

Även andra orsaker gör att resultaten av vattenvårdsar-betet inte genast syns. Orsakerna är ofta sådana som den en-skilda jordbrukaren inte kan påverka. Vattnet i Östersjön har en mycket lång omloppstid på cirka 30 år. Även den inre belastningen i Östersjön som lösgör näringsämnen från havsbotten minskar effekterna av gjorda satsningar. Åker-användningen har också ändrat så att trädes- och vallarealen har minskat och lett till en ökad spannmålsareal. Koncentra-tionen av lantbruket och klimatförändringen samt den lång-samma effekten av olika åtgärder är andra skäl till att resul-tatet av jordbrukets vattenvårdsarbete syns först på längre sikt.

Förbättringar

Det finns tyvärr ingen enkel och entydig patentiösning som minskar näringsbelastningen från jordbruket och som fungerar på alla gårdar. Många faktorer påverkar belastningen, såsom åkerarealen på avrinningsområdet, åkrarnas läge och lutningsgrad i förhållande till vattendragen, jordarten och odlingstekniken, mängden gödselmedel och spridnings sättet samt åkrarnas vattenhushållning. Vattenskyddsmetoder som används inom jordbruket är:

- ▶ preciserad gödsling
- ▶ lättare bearbetningsmetoder
- ▶ grönräda
- ▶ minska användningen av bekämpningsmedel, bekämpa enligt behov och med beaktande av skyddsavstånd
- ▶ god markstruktur och optimala skördar
- ▶ täckdikning och underhåll av befintliga täckdiken
- ▶ kontrollerad dränering
- ▶ kalkfilterdikning
- ▶ skyddsremsor och -zoner
- ▶ våtmarker och sedimenteringsbassänger

Av dessa åtgärder ingår en del i kraven för basmiljöstödet, medan andra faller inom ramen för specialmiljöstödet.

Förhindrande av erosion och avrinning av löslig fosfor är likaså viktigt.

Mot ett renare hav

Ambitiösa målsättningar har slagits fast för jordbruket och Östersjön. Många metoder finns för att minska näringsurlakningen från jordbruket.

På sina håll kan jordbrukets vattenvårdsarbete effektiviseras. Rådgivning och samarbete mellan producenter, myndigheter och forskning spelar en avgörande roll vid effektiva satsningar.

Utvecklingen inom vårt jordbruk är positiv med tanke på Östersjön. Beroende på vattnets långa omloppstid i Östersjön och de gamla lagren av näringsämnen som finns i marken, kan det dröja årtionden innan resultaten av jordbrukets vattenvårdsarbete syns.

För att rädda Östersjön räcker det inte med åtgärder enbart inom jordbruket. Även andra belastningskällor, såsom utsläppen från våra närområden, industrin, städernas avloppsvverk, trafiken, luftnedfallet från energiproduktionen, glesbygden och fiskodlingen måste åtgärdas.

Tillsammans kan vi åstadkomma en förändring!

Svenska lantbruksproducenternas centralförbund SLC r.f.
och Centralförbundet för lant- och skogsbruksproducenter MTK r.f.
är den finländska landsbygdens intresseorganisationer.
Organisationerna representerar sammanlagt 178 000
jord- och skogsägare över hela landet.

Svenska lantbruksproducenternas centralförbund SLC r.f.
Fredriksgatan 61 A 34
00100 Helsingfors
Tfn (09) 586 0460
E-post *fornamn.efternamn@slc.fi*
www.slc.fi

Centralförbundet för lant- och skogsbruksproducenter MTK r.f.
PB 510 (Simonsgatan 6)
00101 Helsingfors
Tfn 020 4131
E-post *fornamn.efternamn@mtk.fi*
www.mtk.fi